

SZABÓ ÁRPÁD: MÁGIA ÉS VALLÁS.
(Uj könyvtár, Székesfevárosi Irodalmi és művészeti intézet kiadása.)

Alapvető munka jelent meg az ókori vallástörténet átértékelésének területén. Szabó Árpád „Mágia és vallás” című tanulmánykötete a történelmi materializmus módszerével bizonyítja, hogy a vallástörténet a társadalom történetének egyik szektora. A görög emberek saját képmásukra teremtették meg az isteneket, azaz a földi életük osztálytársadalmuk tükröződik isteneik életében, vagyis — Szabó Árpád szerint — az Olympos és a földi társadalom rendje mindenben azonos. Az aranykormányos pedig Hesiodosznál is és Ovidiusnál is visszaemlékezés az emberiség boldog óskorára, az ősi osztálymentes társadalom idejére, amikor Ovidius szerint nem volt még törvény és nem volt még bíró és az emberek maguktól is a jót és helyeset cselekedték. Apollón és Dionysos megértésének az a lényege, — szemben Nietzscheknek „A görög tragédia eredete” című munkájában lefektetett kódosításával, hogy Apollón inkább az elnyomó arisztokraták, Dionysos inkább az elnyomott rabszolgák istene, akiknek egyetlen lehetőségük volt ideig-óráig szabadságuk megvalósítására kizsákmányolóikkal szemben az elnyomatás korában: a részegség, a mámor, az extázis. Déméter kultusza a matrilineáris társadalom primátusát tanúsítja, amit már Engels is hangsúlyoz a marxista társadalomtörténetben. A régi és új istenek harcának, az Ilias és Odysseia társadalmi különbségeinek, Sophokles és Euripides drámáinak, a görög filozófia forradalmának: a szofisztikának mitológiai megfeleléseit dolgozza ki a szerző. A vallásos érzés alapját az ismeretlentől való félelemben látja, következésképp a műveltség emelkedésével a vallás: religio régi jelentősége csökken; a primitív népek vallásos tudománya mágia, ami a vallástól elkülönítendő; azonban kevésbé differenciált, kezdetleges fokán a vallás és a mágia nem válnak el élesen egymástól. Kerényi Károly a mitológiában mellőzve annak társadalmi tanulságait „természetten túli, magasabb realitásokat” látott, Walter F. Otto pl. az Erinysök kérdésében nem vette észre, hogy a görög társadalom, mely azokat az Erinysöket tisztelte; akik Aischylos Orestéijában az anyagilkos Orestést halálra kínozták, a gyermek legközelebbi vérrokonának az anyát és az anya testvéreit tartotta; sokkal távolabbi rokona a gyermeknek az apa, valójában nem is vérrokon. Hiszen a leszármazást ebben az időben még nem apai, hanem anyai ágon számítják. Ezt nevezzük

matrilineáris társadalomnak! Kerényi és W. F. Otto kezén tehát lényegileg a mitológia Bachofen haladó kutatásaihoz képest visszafelé fejlődött, míg újabban Thomson — Marxizmus és költészet c. tanulmánya Lutter Tibor szakszerű fordításában olvasható — abban a szellemben korrigálta Bachofen 1861-ben megjelent „Mutterrecht” című munkáját, ahogy Engels kívánta, kimutatva, hogy az istenek végeredményben egy társadalomnak, azaz embereknek az istenei. A marxizmus-leninizmus következetes vallástörténeti alkalmazására példát szovjet kutatók: Nikolszkij és Vipper mutatnak. Szabó Árpád közérthető munkáján keresztül a magyar olvasó, különösen ha hozzáolvassa Marót Károly görög vallástörténeti munkáinak néprajzi vonatkozásait és Trencsényi-Waldapfel Imre közelmúltban megjelent „Görög-római mitológiájának” második, bővített kiadását, megismerheti az antik vallástudomány jelenlegi állását.

SEBŐK LAJOS

IVAN FRANKO: ZAHAR BERKUT.
(Uj Magyar Könyvkiadó.)

Ivan Franko a nép költője volt. Egész életében a népet s a nép kizsákmányolói ellen harcolt. Nem érthette meg a népdialát, mert 1916-ban meghalt, de írásaiban a parasztok és munkások hőseit rajzolta meg. Azt mutatta meg, hogyan nőnek ki a népből a dolgozók forradalmi megmozdulásainak első vezérei.

A Zahar Berkut, bár témájában a tártárjárásig megy vissza, szintén a rabság, az elnyomás elleni tiltakozás megnyilvánulása. Mindenki előtt azonnal nyilvánvalóvá válik, ha elolvassa a regényt, hogy nem egyszerűen egy történelmi kor megelevenítéséről, egy izgalmas eset elmondásáról van itt szó. Az író szándékosan választott olyan történelmi időpontot, amikor a feudalizmus betörése véget vetett az ősi közösségi formának. A bárók, a feudális urak hatalma, önkénye ellen elemi erővel kelt fel a nép. Zahar Berkut hatalmas alakjában, Maxim rettenthetetlenségében a zsarnokság, igazságtalanság, embertelenség elleni gyűlölet testesül meg és az igazsághoz, emberi méltósághoz, szabadsághoz való végtelen ragaszkodás sugárzik minden lapról. — A báró, Tugar Volk személyében a feudális nagyúr zsarnoksága, gerinctelensége, vaksága jelenik meg s a barbár tatárok mint a féktelen önkény és gyilkosság ördögei nyomulnak előre az Árpádok földje felé. — S az egészet csodálatosan finom szerelmi bonyadalom aranyozza be. A kegyetlen vad harcok, hősi küzdelmek mellett mindenütt ott